

David Vergili: Süryani Soykırımı

Posted on 18/06/2016

“Doğu rüzgarı bizi savurdu. Herkes canının çektiği yere gittiğinden, yeryüzünde dört bir yana savrulduk.” Süryani bilge Mor Afrem

Mezopotamya uygarlığının kadim halklarından Süryaniler, tarih boyunca farklı zamanlarda farklı egemen güç ve odakların saldırılarına ve yıkıcı politikalarına maruz kaldı. Birinci Dünya Savaşı esnasında, Osmanlı-Türk yöneticilerinin Süryaniler’e uyguladığı soykırım en üst noktayı teşkil etmektedir. İmparatorluğun doğu ve uzak bölgelerinde bulunan Süryaniler yaşadıkları soykırımı bir asır sonra tekrar, IŞİD ve benzeri gruplar ile yaşamakta ve belirsiz bir gelecek ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Tarihte yerini doğu ve batı arasında köprü işlevi olarak değerlendiren Süryaniler, yüzyıllar boyunca öncelikle Yunan edebiyatını Arapçaya tercüme ederek Arap yarımadasına ulaşmasına kilit rol oynar ve kurdukları felsefi ve dini eğitim okulları ile Mezopotamya’yı bilim ve entellektüel düşüncenin merkezi haline getirirler.

2. yüzyıldan itibaren kurulan İskenderiye, Antakya, Urfa, Nusaybin, Edessa (Harran) ve Qenneşrin akademileri hem dini-teolojik hem de düşün dünyası için merkez konumdaydılar. Süryaniler 5. ve 6. yüzyılda değişik şehirlerde en az 50 akademi kurdular. Urfa Akademisi’nde eserler veren ünlü şair ve yazar Bardaysan’ın (154-202) ‘Devletlerin Kanunu’ kitabı göze çarpmaktadır.

Nusaybin okulunun en önemli siması kuşkusuz ‘Süryanilerin Güneşi’ olarak tabir edilen Mor Afrem’dir. Mor Afrem geliştirdiği makamlı ayin biçimiyle, müzik terennümü kiliselere getiren ilk kişi oldu. Ayrıca Mor Afrem şiirleri benzeri olmayan örnekler olarak kabul görülür.

Diğer taraftan, Bağdat Akademisi'nin en önemli tercümanlarından Huneyn bin İshak Bağdatlı bir Süryaniydi. 1199 yılında ölen Mihayel Rabo, Süryanilerin en önemli simalarından birisidir. Ayrıca, Bar Hebroyo'nun çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak kullanılan dil olan Süryanice, Arapça'nın devreye girmesiyle gerileme dönemine girmişti. Öncelikle İslam dünyasının bölgede hakim güç olması ve daha sonra 14. ve 15. yüzyıl başlarında Timur'un yaptığı seferlerde Süryaniler çok zarar gördü; insanlar öldürüldü, manastır ve kiliseler yakıldı ve yıkıldı.

Osmanlı himayesi altında Süryaniler, 19. ve 20. yüzyıllarda Diyarbakır merkez olmak üzere, Mardin, Elazığ, Harput, Şırnak, Cizre ve İdil'de bulunmakta ve Doğu Süryaniler olarak tabir edilen Nasturiler ağırlıklı olarak Hakkari bölgesinde ve Urmiya, Salmas bölgelerinde yoğunlukla bulunurken, Katolik kilisesine bağlı Keldaniler Siirt, Van ve Bitlis etrafında önemli bir mevcudiyete sahiptiler. Ayrıca, Irak, Ninova ve Musul bölgesi tarihsel olarak Süryanilerin en önemli dini merkezlerinden sayılmaktaydı. Yüzyıllar boyunca katliamlara ve yıkımlara maruz kalan Süryaniler, bunlara rağmen buldukları bölgelerde aktif bir şekilde sosyal, kültürel ve ekonomik hayata katılmaktaydılar. Urmiya ve Salmas bölgelerinde yeni canlanan basın-yayın ve Tuma Odo önderliğinde dil çalışmaları, diğer yanda Diyarbakır'da Naum Faik ve Harput'ta Aşur Yusuf tarafından atılan adımlar ve 19. yüzyıl sonlarında Süryaniler'in yaşadıkları bölgelerde Rizaiye, Musul ve Halep bağlantılı bir ticaret yolunda aktif olarak bulunmaktaydılar ayrıca Mardin bölgesinde yetişen üzümler o dönemde ünlü şarapların yapımında kullanılmaktaydı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu bölgelerinde baş göstermeye başlayan güvenlik ve idari sorunlar, sosyo-ekonomik yapıların hareketliliği, 1890'larda kurulan Hamidiye Alayları'nın bazı bozuk yönetimi ve farklı kimlikteki Hıristiyanların beşinci kol olarak kabul edilmesi ve aşiret kavgalarının süreklilik hali ve nüfuz savaşları Süryaniler için olumsuz bir çerçeve teşkil etmekte ve bazı bölgelerde bulunan Katolik ve Protestan misyonerlere güven duyulmamaktaydı. 1840'lı yıllarda Hakkari bölgesinde binlerce Süryani'yi öldüren Bedirhan katliamıyla Avrupa ve Amerika kamuoyları, Süryaniler ile ilgilenmeye başladı ve Osmanlı

yönetimine yaptıkları baskılar sonucu katliam durduruldu. 1894-96 yılları arasında meydana gelen Diyarbakır pogromlarında Ermeniler ile beraber Süryaniler de hedef olarak seçildi ve onlarca insan öldürüldü ve işyerleri tahrip edildi.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber, Hıristiyanlar ve Süryaniler önünde bulunan sıkıntılar, zorluklar ve belirsizlik ve diğer yandan Osmanlı yönetim kadrosunun savaşa girmesi, Seferberlik ilanı, Kasım 1914 Cihat Çağrısı ve bununla beraber Jön-Türk rejiminin Ermeniler, Rumlar, Süryaniler ve diğer farklı etnik gruplardan arındırılmış yeni Türk-İslam projesi, Süryaniler için gelecek günlerin kötü habercileri olarak kabul edilmekteydi. Seferberlik ile askere alınan Süryaniler zor koşullarda köprü, yol ve diğer inşaat işlerinde çalıştırılmakta ve 1915'e gelindiğinde çoğu tenha yerlerde öldürülmüştü. Cihat Çağrısı ile haksız gözaltılar, yakalanmalar ve öldürmeler rutin bir hal duruma gelmişti. 1914 yılının sonlarına doğru Hakkari bölgesinde ve İran sınırına yakın bulunan Süryani Nasturilere saldırılar başlar ve yıl sonuna kadar devam eder. Stratejik öneme sahip sınır hattının 'şüpheli unsurlardan' temizlenmesi öncelik teşkil etmekteydi devlet nezdinde. Geriye kalanlar İç İşleri Bakanı Talat Paşa'nın İç Anadolu taraflarına sürgün edilme emriyle karşı karşıya kaldılar. İsveçli yazar David Gaunt, Hakkari Süryaniler'inin devletin imha planını eli geçiren dökümanlar bulduklarını söylemektedir. Temmuz 1915'te Patrik Mar Şemun Ruslar'dan çaresiz bir şekilde yardım talebinde bulunur ancak talep karşılıksız kalır. Bundan sonra, hayatını kurtarabilen Süryaniler Kafkasya bölgelerine göç etmekte ve diğerleri Fransız kuvvetlerine sığınmaktadır. Kamplarda, soğuk kış şartlarından ve hastalıklardan yüzlercesi ölür. 1918 yılında Kürt Sımko Ağa tarafından öldürülen Patrik Şor Şemun dini ve siyasi bir lider konumundaydı. Keza, İran sınır hattında bulunan Süryani-Asurilerin durumu daha sonraki uluslararası görüşme ve anlaşmalarda konu olur ve Osmanlı ve daha sonra Türkiye hiçbir şekilde konudan taviz vermez, Süryani-Asurilerin bölgeye dönmelerine izin vermez ve 1924 Nasturi Katliamıyla bu bölgedeki Süryani varlığına son darbe indirilir.

Turabdin, Diyarbakır ve Siirt bölgelerinde Haziran 1915'ten itibaren soykırım hızlı bir şekilde gelişmekte, öncelikle hileli yollarla silahlara el konulmakta, toplumun önde gelen

dini ve aydınları sudan sebeplerle tutuklanır ve tenha yerlerde infaz edilir ve erkekler buldukları yerlerde öldürülürdü. Cevdet Bey himayesindeki kuvvetler ve 'Kasap Taburları' Haziran 1915 başından itibaren Bitlis, Van, Siirt ve çevresindeki Keldanileri yok eder. Bölgenin ve dönemin ender ve önemli entellektüel simalarından Keldani Başpiskopos Aday Şer, Kürt Osman Ağa'nın yardımıyla saklanmasına rağmen, bir süre sonra yakalanır ve son duasını ettikten sonra askerler tarafından infaz edilir.

Seferberlik ilanıyla kentlerdeki 20-45 yaş arasındakiler askere alınarak, en zor işlerde ve şartlarda çalıştırıldı. Sadece Midyat'tan 2 bin erkek toplanır, Hasankeyf'e vardıklarında, grupta sadece 500 kişi kalır, diğerleri infaz edilir. İttihat ve Terakki savaş başlamadan bölgede etnografik bir harita hazırlar ve böylece Müslüman olmayanlar ortaya çıkar. Ayrıca, İçişleri Bakanı Talat dini liderlere gönderdiği telgrafta toplulukların kayıtlarını gösteren bilgiler ister. Saldırıları başlamadan, devlet güçlerinin ve yerel aşiret reislerinin askeri planları gizli toplantılarda hazırlanır. 5 Haziran 1915 tarihinde Midyat Kaymakamı'nın Hasankeyf yöneticisi Ahmet Münir'e verdiği talimat üzerine Turabdin bölgesindeki katliamlar başlar.

Hükümet güçleri ve bazı Kürt aşiretleri Süryanilere saldırıya geçtiler. Kısa süre zarfında Hasankeyf civarında bütün köylere soykırım ulaşır. Nusaybin, Kerboran, Midyat, Tur İzlo, Bethzabday (İdil) ve Cizre katliamları takip eder. 10 Haziran 1915'te Qelleth köyündeki bütün Süryaniler öldürülür. Dara, Mahsarte, Bnebil, Qalatmara ve diğer nice köyler aynı yıkımı ve kaderi paylaşır. İdil ve İwardo köylerinde direnişe geçen Süryaniler iki ay boyunca devlet güçleriyle savaşarak, hayatlarını kurtarma yoluna gittiler. Turabdin'deki katliamların çoğunu, Kürt aşiret üyelerinin, 50 askerden oluştuğu için Arapça El Hemsin denilen ölüm mangaları olan yerel gönüllü milis grupları gerçekleştirdi. Bu süre zarfında Turabdin bölgesinde bulunan Süryaniler öldürüldü, kadınlar ve genç kızlar köle pazarlarında satıldı ve zorla Müslümanlaştırıldı. Onlarca köy, manastır, kilise, tarihi yerler ve kütüphaneler yakıldı ve yok edildi. 30 Ekim 1915 tarihli Babıali Dahiliye Nazırlığı'nın Bitlis Vilayetine gönderdiği şifreli telgrafta 'Mardin ve Midyat çevresinde boşaltılmış köyler olduğundan aşiret-süvari

tümenlerine bağlı göçmenlerin buralarda iskan edilecekleri Diyarbakır vilayetine bildirilmiş olmakla, sevk için çaba gösterilmesi' yönünde talep bulunmaktadır. Midyat ve çevresinde Süryani köylerinin varlığı açık ve bu köylerin soykırım esnasında boşaltıldığı ortaya çıkmaktadır. Bütün bunlara rağmen, bu dönemde Süryanilere yardım eden ve destekleyen değerli şahsiyetler ayrıca bulunmaktadır. Iwardo direnişi esnasında arabulucu rol oynayan Ayınkaf Şeyhi Fettullah ve 90 civarında Süryani çocuğu kurtaran Savurlu Vehbi Efendi ve Sincar'daki Ezidi Şeyhi Hamoye Şarro bunların başında gelmektedir.

Savaşın ardından, yüzyıllık topraklarında soykırıma uğrayan, öldürülen, yerinden ve yurdundan edilen Süryaniler Turabdin, Hakkari, Siirt bölgelerinde yok denecek kadar az bir sayıya indi. Suriye çöllerinde ve Kafkasya ve Irak'ın iç bölgelerinde yeni yaşam kurmak için mücadele ettiler. Yeni kurulan Irak devleti 1933 yılında Simele katliamı ile Süryanilere yeni bir darbe vurur. Süryaniler 1915 olaylarını Süryanice Sayfo yani Kılıç olarak adlandırmaktadırlar. Soykırım öncesinde Osmanlı topraklarında bir milyondan az nüfusa sahip olan Süryaniler soykırımda nüfusun yaklaşık yarısını, 500 bini yitirdiler. Sadece Diyarbakır bölgesinde yaklaşık olarak 80 bin ve Van çevresinde 63 bin Süryani öldürüldü.

Savaş sonrası Ortadoğu sınırlarının görüşüldüğü Paris ve Lozan Konferanslarına farklı delegasyonlar gönderen Süryaniler, ilk başlarda otonom bir bölge talebinde bulunurken, daha sonra savaş esnasında zararların tanzimi ve kültürel haklardan bile yoksun kaldı. Nitekim, Lozan Konferansı esnasında Süryaniler'in Hakkari'ye geri dönüş talebi Ankara tarafından kesin bir şekilde reddedildi ve daha sonra Lozan Antlaşması azınlık haklarından da yararlanamadı. Paris Konferasına katılan ve daha sonra Süryani Ortodoks Kilisesi Patriği olan Afrem Barsom konferans esnasında yaptığı konuşmayı karşısında duran taşlara yaptığını söyleyerek sitemini dile getirir. Ve yüzyıl sonra Süryaniler, tekrar kendi yurtlarında, soykırıma maruz kalmakta, yerlerini terk etmekte, bin yıllık kiliseleri ve manastrıları, tarihi zenginlikleri yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Yüzyıldır kanayan bir yara ve sadece değişen aktörler.

Sayfo soykırımı oluşturduğu insani, kültürel, sosyal ve ekonomik tahribat ve yıkımla, uzun yıllar Süryaniler'in iç dünyalarında yaşanan derin bir acı olarak yerini almıştı. Süryaniler uzun bir dönem Sayfo'yu sadece kişisel hafızada tuttu ve toplumun bu acıları paylaşması yeni sayılacak niteliktedir. Yıkılan hayatlar, kaybolan insanlar ve dağılan aileler, yetim kalan çocuklar ve zorla müslümanlaştırılan kadınlar, manastırlar, kiliseler ve köyler. Tarihsel topraklarından koparılan Süryaniler, bugün farklı ülkelerde saçılmış inciler misali gerçeğin peşinden mücadele etmekte ve yaralarını bir nebze sarmak için kavga vermektedirler. (DV/NV)

Kaynakça:

- * Katliamlar, Direniş, Koruyucular: I. Dünya Savaşında Doğu Anadolu'da Müslüman-Hıristiyan İlişkileri
- * Mezopotamya Uygarlığında Süryani Tarihi
- * 1915 Bir Papazın Günlüğü
- * Geçmişten Günümüze Süryaniler

Kaynak: bianet.org